

UW BEHANDELING MET CYCLOFOSFAMIDE, ADRIAMYCINE EN CISPLATINUM (CAP)

KANKERCENTRUM

WAT VINDT U TERUG IN DEZE BROCHURE

01	Inleiding	3
02	Hoe verloopt uw behandeling?	4
03	Welke bijwerkingen kan ik verwachten?	6
04	Bijwerkingen door het gebruik van corticoiden	27
05	Wanneer moet ik contact opnemen met het ziekenhuis?	29

01 INLEIDING

Van uw oncoloog heeft u vernomen dat uw chemotherapie bestaat uit een behandeling met 3 producten, namelijk cyclofosfamide (Endoxan®), adriamycine (Doxorubicine®) en cisplatinum. Deze brochure vertelt u hoe deze chemotherapie verloopt, de bijwerkingen die u kan verwachten en wat u hieraan kan doen.

Tijdens uw behandeling staat een volledig team voor u klaar. Artsen, verpleegkundigen, de psychologen, sociaal werkers en diëtisten. Aarzel dus niet om hen een vraag te stellen en om hulp te vragen.

In deze brochure beschrijven we de mogelijke bijwerkingen en geven we u tips om met die bijwerkingen om te gaan.

De **groene tekst** zijn tips die u kunnen helpen bij het omgaan met de klacht.

De **rode tekst** geeft u meer uitleg over wat u best niet doet bij een bepaalde klacht.

Hebt u nog vragen over een bepaalde klacht, noteer ze. In een volgende consultatie of behandeling zullen we deze samen bespreken.

Belangrijk om te weten is dat naast de chemotherapie ook nog andere geneesmiddelen toegediend worden, maar deze dienen om de bijwerkingen zoveel mogelijk te voorkomen.

Bij de eerste consultatie met de medisch oncoloog is het belangrijk om al uw andere geneesmiddelen te vermelden. Deze kunnen misschien de werking van de chemotherapie beïnvloeden. Gelieve al uw medicatie te vermelden, ook als het gaat om aspirines, voedingssupplementen, homeopathische middelen of vitaminepreparaten.

Tijdens de chemotherapie en de periode tot 1 week na de chemotherapie moet u met een enkele voorzorgsmaatregelen rekening houden. Deze zijn belangrijk om uw omgeving te beschermen. Meer informatie hierover vindt u terug in de brochure 'Voorzorgsmaatregelen tijdens de chemotherapie'.

02 HOE VERLOOPT UW BEHANDELING?

Praktisch verloop

De behandelingen vinden plaats op de hospitalisatieafdeling Radiotherapie - Medische Oncologie (Ingang 50 - route 609). U hoeft vooraf niet nuchter te zijn, een lichte maaltijd die dag kan aangewezen zijn om misselijkheid te voorkomen.

Bij uw aankomst in het ziekenhuis moet u zich steeds met uw identiteitskaart aanmelden aan de aanmeldzuil (ingang 50 – route 500-501). Ook bij alle volgende behandelingen moet u zich daar aanmelden. U kan daar kiezen voor een één- of tweepersoonskamer. Indien u voor een éénpersoonskamer kiest, is dit afhankelijk van het al dan niet vrij zijn van een kamer bij uw opname op de hospitalisatie. Indien dit niet het geval is, zal u (voorlopig) op een tweepersoonskamer moeten verblijven. Na de inschrijving meldt u zich aan op de 4de verdieping aan de receptie. Geef daar de papieren af die u meekreeg aan de kassa.

Bij aankomst op de kamer zal er eerst een bloedafname gebeuren. Dit om na te gaan of uw bloedwaarden voldoende in orde zijn om de chemotherapie te kunnen laten doorgaan. Hierbij wordt vooral gekeken naar het aantal witte bloedcellen (voornamelijk het aantal neutrofielen), rode bloedcellen en bloedplaatjes. Ook zal uw nierfunctie bekeken worden.

De chemokuur wordt steeds om de 4 weken toegediend met telkens één overnachting op de hospitalisatieafdeling Radiotherapie - Medische Oncologie. Het aantal cycli hangt af van de respons op de chemotherapie, normaal worden er 6 cycli in totaal toegediend en wordt er na 3 cycli een herevaluatie gepland door middel van beeldvorming.

CAP-schema

Dag 1

De behandeling kan steeds doorgaan op voorwaarde dat uw bloedwaarden en de algemene toestand in orde zijn. Indien dit niet het geval is, dan kan de toediening uitgesteld worden. Na een aantal behandelingen of na de volledige behandeling krijgt u een controleafspraak bij de medisch oncoloog.

	Product	Vorm	Werking	Tijdstip of tijdsduur
1	Prehydratatie	Infuus	Ter bescherming van de nieren	2 u
2	Akynzeo	1 comprimé	Tegen de misselijkheid	1 uur voor start van de chemo
3	Dexamethasone 10 mg	Infuus	Tegen de misselijkheid	15 min
4	Cisplatinum	Infuus	Chemotherapie	1 u
5	spoelvloeistof	Infuus	Leiding spoelen tussendoor	15 min
6	Cyclofosfamide	Infuus	Chemotherapie	15 min
7	Spoelvloeistof	Infuus	Leiding spoelen tussendoor	15 min
8	Adriamycine	Infuus	Chemotherapie	15 min
9	Spoelvloeistof	Infuus	Leiding spoelen tussendoor	15 min
10	Posthydratatie	Infuus	Ter bescherming van de nieren	2 u
11	Mannitol	Infuus	Vochtafdrijvend	30 min
12	Posthydratatie	Infuus	Ter bescherming van de nieren	2 u
13	Mannitol	Infuus	Vochtafdrijvend	30 min

Dag 2, 3 en 4

Op dag 2, 3 en 4 dient u telkens nog 1 comprimé Medrol® 32 mg in te nemen bij het ontbijt.

Op dag 10 na de eerste chemotherapie zal er een bloedafname gebeuren via de huisarts. Dit is belangrijk om uw bloedwaarden op te volgen. De arts zal verder met u bespreken of dit vanaf de tweede en volgende kuren ook nog steeds noodzakelijk is.

03 WELKE BIJWERKINGEN KAN IK VERWACHTEN?

De chemotherapie zal helaas ook een aantal gezonde cellen aantasten, wat een aantal bijwerkingen kan veroorzaken. Vooral de cellen van het beenmerg (en bijgevolg het bloed), de slijmvliezen van maag-darmkanaal en de voortplantingsorganen zijn gevoelig voor chemotherapie. Al deze bijwerkingen kunnen tot een minimum worden herleid met een juiste behandeling en kunnen soms helemaal onder controle gehouden worden of op een andere manier opgevangen worden. De laatste jaren is er veel vooruitgang geboekt in de medicijnen om de bijwerkingen te voorkomen of te behandelen, denk maar bijvoorbeeld aan de antibraakmiddelen.

Tijdens deze behandeling kan u verschillende bijwerkingen ervaren, maar in welke mate deze voorkomen is individueel verschillend. Laat verhalen van andere patiënten of verhalen van mensen uit uw omgeving u vooral niet afschrikken. Uw persoonlijke ervaringen tellen!

Er is geen relatie tussen het effect van de chemotherapie en de mate waarin u bijwerkingen ervaart. Het betekent dus niet dat wanneer u weinig last heeft van de bijwerkingen, dat de behandeling minder goed zou werken.

De meeste bijwerkingen zijn tijdelijk en verdwijnen of verminderen geleidelijk na het stoppen van de chemotherapie.

Het is belangrijk steeds uw arts of verpleegkundige te informeren over de bijwerkingen die u ervaart. Zij zullen u adviezen geven om de klachten te verminderen of te behandelen. Uw arts kan bijkomende medicatie voorschrijven als dat nodig is.

Mondhygiëne

Een goede mondhygiëne is erg belangrijk om mondproblemen te voorkomen en te behandelen tijdens uw behandeling met chemotherapie. Het is belangrijk om voor de start van uw behandeling op tandartsbezoek te gaan. Vertel uw tandarts dat u met een chemotherapie start en laat uw gebit grondig nakijken. Dit kan problemen voorkomen tijdens de behandeling. Laat geen ingrepen door de tandarts uitvoeren tijdens uw behandelingsperiode, zonder overleg te plegen met de oncoloog.

Wat kan u opmerken?

- Een droge of pijnlijke mond
- Rood slijmvlies in de mond
- Aften of zweertjes
- Wit beslag op de tong
- Bloedend tandvlees
- Kloofjes in de lippen
- Een gevoelige keel

Ontsteking van het mondslijmvlies of orale mucositis kent verschillende gradaties van ernst (zie tabel). Hoe hoger de mucositisgraad, hoe meer last u heeft.

	Mucositisgraad	Symptomen
	Graad 0	In de mond is alles nog perfect normaal, geen klachten
	Graad 1	Roodheid, gevoeligheid in de mond
	Graad 2	Pijnlijke, zichtbare aantasting van het mondslijmvlies, soms roodheid, normaal eten is mogelijk
	Graad 3	Zeer pijnlijke, uitgebreide aantasting van het mondslijmvlies, vloeibare voeding is mogelijk
	Graad 4	Zeer uitgebreide aantasting van het mondslijmvlies met uitgebreide letsels in de mond, zeer pijnlijk, inname van voeding is onmogelijk

Tijdens uw behandeling inspecteert de (tand)arts of verpleegkundige uw mond op geregelde tijdstippen met een lampje.

TIPS VOOR EEN GOEDE MONDHYGIËNE

- **Poets uw tanden na elke maaltijd, minstens twee maal per dag.**
- **Poets uw tanden steeds met een medium-zachte tandenborstel. Poets twee minuten lang met kleine draaiende bewegingen.**

- Gebruik fluoridehoudende milde tandpasta, niet voor wittere tanden.
- Vervang uw tandenborstel bij tekenen van slijtage (haren naar buiten).
- Wacht minstens een half uur na de maaltijd voor u de tanden poetst.
- Spoel de tandenborstel grondig na en bewaar hem droog met de borstelkop naar boven.
- Spoel uw mond geregeld met water. Dit voorkomt uitdroging van de slijmvliezen en zorgt voor een zuivere mond.
- Preventief mondspoelmiddel gebruiken doet u beter niet.
- Houd uw lippen vochtig met een lippenbalsem.
- Drink voldoende.

ADVIEZEN BIJ IRRITATIE/LETSELS IN DE MOND

- Een goede mondhygiëne is cruciaal bij behandeling van mondproblemen.
- Bij pijn eet u best zachte voedingsmiddelen (zoals sandwiches).
- De pijnlijke zones in uw mond kunnen behandeld worden met een laserbehandeling. Neem contact op met de verpleegkundige bij pijn of open wondjes in uw mond.
- Bij letsels kan het zuigen op ijsblokjes soms de pijn verzachten.
- Bij irritatie of aften in de mond, kan u wel een mondspoelmiddel gebruiken. Vraag aan uw arts welk middel geschikt is.

Controleer regelmatig uw tong, de wangen, uw verhemelte, onder uw tong en de binnenzijde van uw lippen. Doe dit met een lampje voor de spiegel. U kan bij de verpleegkundige terecht voor een laserbehandeling indien u last heeft.

Volgende bijwerkingen kan u ervaren:

- Daling van het aantal witte bloedcellen (neutropenie)
- Daling van het aantal rode bloedcellen (bloedarmoede)
- Daling van het aantal bloedplaatjes (trombocytopenie)
- Misselijkheid en braken
- Reuk- en smaakveranderingen
- Haarverlies
- Tintelingen in de vingertoppen en tenen (polyneuropathie)
- Hartproblemen
- Verminderde nierfunctie
- Vermoeidheid
- Verminderd gehoor/oorsuizen
- Seksualiteit en intimiteit
- Vruchtbaarheidsproblemen
- Concentratie- en geheugenstoornissen

Daling van het aantal witte bloedcellen (neutropenie)

De witte bloedcellen staan in voor de immuniteit. Een daling van het aantal witte bloedcellen kan tijdelijk de weerstand van uw lichaam verminderen. Het risico op infecties is dan groter.

Bij de meeste chemokuren zien we een daling van het aantal witte bloedcellen ongeveer 7 tot 12 dagen na de toediening. U kan hier zelf niets tegen beginnen.

Tijdens de risicoperiode is het belangrijk om onderstaande adviezen in acht te nemen en uzelf te beschermen tegen infecties.

Voor de start van elke chemotoediening wordt een bloedafname gepland om deze bijwerking op te volgen. De witte bloedcellen herstellen zich spontaan, maar als dat nog onvoldoende het geval is, kan de behandeling soms kort worden uitgesteld. Zo krijgen uw bloedcellen meer tijd om te herstellen.

Indien u koorts heeft tijdens de behandeling met chemotherapie dient u zich steeds te laten nakijken door een arts. Er moet een bloedafname gebeuren om uit te sluiten dat deze koorts geassocieerd is met een laag aantal neutrofielen. Heeft u een laag aantal neutrofielen en koorts dan is dit een reden voor een ziekenhuisopname waarbij intraveneus antibiotica zal toegediend worden.

Wat kan u opmerken?

- U heeft last van koorts ($> 38^{\circ}\text{C}$), zweten, koude rillingen.
- U heeft een ziek gevoel, voelt zich uitgeput, heeft hoofdpijn.
- U heeft diarree, buikpijn, pijn aan de sluitspier.
- Teken van een infectie:
 - U heeft last van vaginale jeuk.
 - U heeft een toenemende en gekleurde vaginale afscheiding.
 - U heeft keelpijn of afters in de mond, u hoest, u heeft een verstopte neus.
 - U heeft een branderig gevoel bij het plassen, slecht ruikende urine.
 - U heeft last van roodheid, zwelling, ettervorming (lokale infectie).

Het is ook mogelijk dat u helemaal geen symptomen ervaart bij een daling van de witte bloedcellen. Daarom is het belangrijk om in de periode 7 dagen tot 12 dagen na de chemotoediening, regelmatig uw temperatuur te meten.

ADVIEZEN BIJ NEUTROPENIE

- **Meet uw lichaamstemperatuur bij rillingen of als u zich ziek voelt.
Verwittig bij koorts (vanaf 38°C) het ziekenhuis of uw huisarts!**

- Bij koorts, om het uur uw temperatuur meten. Neem niet onmiddellijk medicatie zodat u het verloop van de koorts kan meten. Als u tweemaal een temperatuur meet van $>38^{\circ}\text{C}$, neem dat contact op met het ziekenhuis.
- Voorkom wondjes en verzorg opgelopen wondjes zodat ze niet ontsteken.
- Draag handschoenen om in de tuin te werken.
- Zorg voor een goede mondhygiëne.
- Was uw handen regelmatig, zeker voor het eten en na het toiletbezoek.
- Bespreek met uw arts of u al dan niet een griepvaccin nodig heeft en wanneer dit best wordt toegediend.

Bij koorts vanaf 38°C moet u het ziekenhuis of uw huisarts verwittigen.

LET OP

- Vermijd contact met grote groepen mensen of zieke mensen. Mijd drukbevolkte plaatsen (markt, cinema, winkels, openbaar vervoer ...).
- Let op voor kinderen met typische kinderziekten. U bent op dit moment vatbaarder om ook ziek te worden.
- Ga niet zwemmen.
- Vermijd contact met uitwerpselen van huisdieren.

Toediening van groeifactoren bij te weinig witte bloedcellen

Chemotherapie kan een daling van het aantal witte bloedcellen veroorzaken. De witte bloedcellen zijn belangrijk omdat ze uw lichaam helpen om infecties te bestrijden. Als het aantal witte bloedcellen te laag wordt en de kans op infecties toeneemt, kan uw arts groeifactoren voorschrijven. Deze medicatie ondersteunt de aanmaak van de witte bloedcellen in uw beenmerg. Ze wordt onder de vorm van een inspuiting toegediend.

Bij sommige kuren wordt deze inspuiting standaard toegediend op de dag na de (laatste) chemotoediening (minimum 24 uur en maximaal 72 uur nadien). Bij andere kuren kan de arts om verschillende redenen beslissen deze inspuiting niet of op een later tijdstip toe te dienen. De spuit krijgt u mee vanop de afdeling.

Bewaring van groeifactoren

Groeifactoren worden voor langere perioden bewaard in de koelkast van de ziekenhuisapotheek. Nadat dit geneesmiddel uit de koelkast genomen is, wordt het best niet terug geplaatst in de koelkast, maar dient het voor maximaal drie dagen bewaard te worden op kamertemperatuur (max 25°C). Bij extreme warme dagen kan wel een koelzakje of cold pack gebruikt worden voor het transport naar huis.

Mogelijke bijwerkingen

Na de inspuiting is het normaal dat u spierpijn of botpijn kunt ervaren in de rug, het bekken of het borstbeen en dat u zich wat griepig voelt. Welke medicatie u in deze situatie mag innemen, moet u steeds vooraf bespreken met uw arts. Neem geen medicatie zonder het advies van uw behandelende arts in te winnen.

Daling van het aantal rode bloedcellen (anemie)

Uw behandeling kan een daling van het aantal rode bloedcellen veroorzaken (bloedarmoede of anemie). Rode bloedcellen zorgen voor het transport van zuurstof naar weefsels en organen. Een tekort aan rode bloedcellen kan vermoeidheid, duizeligheid of futloosheid veroorzaken. Dit is een tijdelijke bijwerking waar u zelf niets tegen kan beginnen, de aanmaak van rode bloedcellen herstelt zich spontaan.

In sommige gevallen kan uw arts beslissen dat een bijkomende behandeling nodig is om het tekort aan rode bloedcellen op te vangen. Deze behandeling kan bestaan uit een bloedtransfusie of een inspuiting met erytropoëtine (EPO). Dit product bevordert de aanmaak van rode bloedcellen. Het kan ook zijn dat uw arts u ijzertabletten voorschrijft of ijzer via een infuus laat toedienen. Een behandeling met ijzertabletten maakt de stoelgang zwart en kan voor constipatie zorgen.

Wat kan u opmerken?

- U voelt zich vermoeid of futloos.
- U bent duizelig.
- U bent kortademig.
- U heeft hartkloppingen.
- U ziet zwarte vlekken voor de ogen.
- U ziet bleek.

Bij het optreden van bovenstaande klachten moet u contact opnemen met uw arts.

Daling van het aantal bloedplaatjes (trombocytopenie)

Bloedplaatjes zorgen voor de bloedstolling. Door chemotherapie kunnen deze bloedcellen in aantal verminderen en stolt uw bloed minder snel. Dit wordt ook trombocytopenie genoemd.

Wat kan u opmerken?

- Neusbloedingen duren langer.
- U heeft blauwe plekken of rode/paarse, speldenknopgrote plekjes op de huid (petechiën of puntbloedinkjes).
- U ontdekt bloed bij urineren of bloed in de stoelgang.
- U ontdekt bloed bij het hoesten of braken.
- U heeft last van bloedend tandvlees.
- U heeft meer bloedverlies tijdens de menstruatie.
- U heeft last van spontane bloedingen.
- U heeft aanhoudende of oplopende hoofdpijn.

ADVIEZEN BIJ TE WEINIG BLOEDPLAATJES

- **Gebruik bij voorkeur een mediumzachte tandenborstel bij tandenpoetsen.**
- **Breng uw tandarts op de hoogte dat u een behandeling met chemotherapie start.**
- **Snuit uw neus zachtjes.**
- **Draag handschoenen bij het klussen of tuinieren.**
- **Uw menstruatie kan heviger zijn, maar kan tijdens de chemotherapie soms ook wegblijven.**

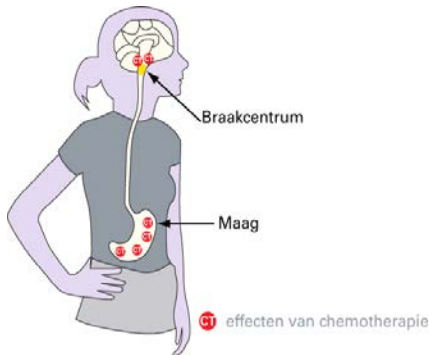
LET OP

- **Probeer kwetsuren te vermijden: die kunnen een bloeding veroorzaken.**
- **Scheer u liever met een elektrisch apparaat dan met scheermesjes, ...**

Als u bloed opmerkt in uw urine of spontane bloedingen heeft, moet u contact opnemen met uw arts.

Misselijkheid en braken

Als reactie op de behandeling kan u misselijk zijn of moet u braken. Veel mensen hebben schrik voor deze bijwerking. We proberen misselijkheid en braken zoveel mogelijk te onderdrukken met geneesmiddelen. De klachten verschillen sterk van persoon tot persoon, ook wanneer ze het zelfde product toegediend krijgen. Het is belangrijk om deze bijwerking te bespreken met de arts en de verpleegkundige. Zij kunnen u helpen door eventueel de antibraakmedicatie aan te passen.

Deze bijwerking kan optreden vanaf de avond na de chemotherapietoediening en kan 3 tot 4 dagen duren. Sommige mensen zijn langer misselijk. Tijdens de toediening van de chemotherapie komt misselijkheid nauwelijks voor. Chemotherapie kan op twee manieren misselijkheid en braken veroorzaken. Het werkt in op de cellen van uw maag, maar ook op de cellen in uw hersenen. Daarom is het mogelijk dat u verschillende soorten antibraakgeneesmiddelen zal krijgen, zodat ze inwerken op deze twee soorten cellen.

Wat kan u opmerken?

- Geen of een verminderde eetlust (soms uitgelokt door smaak- en/of geurveranderingen)
- Oprispingen
- Braakneigingen
- Een zwaar of opgeblazen gevoel in de maag

VOEDINGSADVIEZEN

- **Probeer voldoende te drinken Als u te weinig drinkt en te veel vocht verliest door o.a. braken moet u contact opnemen met uw arts. Te weinig drinken kan het gevoel van misselijkheid erger maken.**
- **Drink ook energierijke dranken zoals melk, frisdrank, soep ...**
- **Gember toevoegen aan de maaltijd of laten trekken in warm water kan misselijkheid verhelpen.**
- **Drink met kleine slokjes.**
- **Probeer verschillende keren per dag kleinere porties te eten.**
- **Combineer geen koude en warme gerechten tijdens één maaltijd (Vb. geen rauwkost bij de warme maaltijd).**

ALGEMENE ADVIEZEN

- **Neem uw voorgeschreven medicatie stipt in om misselijkheid te voorkomen.**
- **Zorg voor een goede mond- en tandhygiëne.**
- **Eet traag en kauw goed.**
- **Eet waar u zin in heeft.**
- **Eet wanneer de misselijkheid het minst is.**
- **Stop met eten als uw misselijkheid erger wordt en probeer het op een later tijdstip opnieuw.**
- **U kan steeds hulp vragen aan de onco-diëtiste.**
- **Zorg voor voldoende frisse lucht.**

ADVIEZEN BIJ BRAKEN

- **Bij braakneigingen of gevoel van braken ademt u het best langzaam goed en diep in via de neus. Dit kan de klachten verminderen.**
- **Bij braken spoelt u uw mond met koud water. Wacht 1 à 2 uur met eten.**
- **Afleiding en relaxatieoefeningen kunnen ook helpen tegen misselijkheid.**

LET OP

- **Drink niet vlak voor of vlak na de maaltijd. Drink pas 30 minuten tot één uur na de maaltijd.**
- **Probeer storende geuren die uw misselijkheid kunnen verergeren te vermijden: etensgeuren, kruiden, specerijen, parfums, schoonmaakmiddelen, bloemengeuren, ...**
- **Ga niet onmiddellijk na de maaltijd liggen: halfzittende houding is beter.**
- **Forceer u niet om te eten.**

Zit u nog met vragen over deze bijwerking, dan kan u contact opnemen met onze diëtisten. Meer informatie vindt u op www.uzgent.be/kankercentrum.

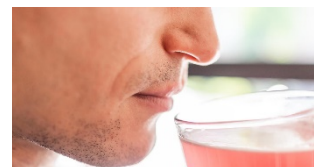

Het is belangrijk om deze klacht steeds te vermelden en uw arts te vragen naar bijkomende medicatie. Als u geen last hebt van misselijkheid of braken, denk dan

niet dat de chemotherapie minder werkt. Er bestaat geen relatie tussen misselijkheid en effectiviteit van de behandeling.

Reuk- en smaakveranderingen

Schade aan de slijmvliezen en speekselklieren als gevolg van de radiotherapie of chemotherapie kan pijn, smaakverlies, smaakveranderingen en speekseltekort veroorzaken. In bepaalde omstandigheden kunnen uw smaakdrempels hoger of lager liggen dan voorheen. Uw smaakwaarneming stemt niet meer overeen met uw smaakgeheugen. Ondanks deze klachten is het belangrijk om goed te blijven eten om uw herstel te bevorderen.

Deze klachten zijn eigen aan de behandeling en verdwijnen geleidelijk na stopzetting van de behandeling. De klachten kunnen ook veroorzaakt worden door mond- en tandproblemen.

Ga dus voor de start van de chemotherapie naar uw tandarts voor een algemene controle.

ADVIEZEN BIJ REUK- EN SMAAKVERANDERINGEN

- Een goede mondhygiëne is belangrijk. Spoel voor en na de maaltijd uw mond met water en poets na iedere maaltijd uw tanden of reinig dagelijks uw tandprothese.
- Kauwen op een snoepje of suikervrije kauwgom kan de vieze smaak verminderen.
- Zorg voor voldoende frisse lucht tijdens het koken als u last heeft van reukveranderingen.
- Soms verdwijnt een vieze smaak even door iets met een sterke of pikante smaak te eten, bv. basilicum, rozemarijn, oregano, dragon, munt, curry, citroen, nasi of bami. Saus toevoegen kan ook (o.a. zoetzure saus). Opgelet: doe dit niet bij gevoelig of ontstoken mondslijmvlies. Bij sommige mensen veroorzaken sterk smakende voedingsmiddelen ook meer smaakafwijkingen.
- Drink minimum 1,5 liter per dag. Kies voor water, bouillon, soep, melk, thee en vruchtensappen (geen citrus). Het is belangrijk om voor dranken te kiezen die energie leveren, zeker wanneer u gewicht verliest.
- Producten waarvan u echt een afkeer heeft gekregen, kunt u beter weglaten. Vaak zijn dat gerechten met een sterke geur zoals

gebraden/gebakken vlees, koffie, gefrituurde gerechten, broccoli, bloemkool, ui en spruitjes. Vervang vlees door vis, (koude) kip, vleeswaren, kaas, een eiergerecht of vegetarische producten of verwerk vlees in sauzen, zoals spaghetti saus.

- Als klassieke maaltijden (aardappelen, groenten, vlees/vis) u niet meer smaken, kan u de warme maaltijd vervangen door een broodmaaltijd met hartig beleg, een melkdrink en fruit.
- Probeer een alternatief te zoeken voor voedingsmiddelen of gerechten waar u een afkeer voor kreeg. Bijvoorbeeld warme chocolademelk in plaats van koffie, of warm vlees in plaats van koud, vleesbeleg of vis.
- Als gekookte groenten u niet smaken, probeer dan een rauwkostsalade of drink een extra glas groente- of vruchtensap.
- Cosmetics, bloemen, tabaksrook en schoonmaakmiddelen roepen vaak aversie op.
- Kies eventueel maaltijden met sterke smaken, maar eet niet tegen uw zin.
- Breng afwisseling in de textuur van uw voeding (vast, halfvast, vloeibaar).
- Eten is ook een sociaal gebeuren. Het kan helpen om samen met anderen te eten om minder stil te staan bij een veranderde smaak.
- Om smaakverlies te compenseren, kunt u extra suiker, zout en kruiden gebruiken.
- Voor meer gedetailleerde informatie kunt u terecht bij de oncodiëtiste.

LET OP

- Vermijd alcohol en roken: ze kunnen de smaakveranderingen nog erger maken.
 - Vermijd maaltijden met een sterke geur (stoofpotjes, kolen, koffie, ...).
-

Haarverlies (alopecia)

Heel wat behandelingen met chemotherapie beschadigen ook het haar. Soms verdunt het haar enkel, maar bij veel behandelingen treedt volledig haarverlies op. Deze bijwerking komt meestal voor in de tweede of derde week na de eerste chemotoediening. Sommige mensen voelen pijn in de hoofdhuid rond de periode van het haarverlies.

Op het einde van de chemotherapie kan u ook uw wenkbrauwen, wimpers, oksel- en schaamhaar (gedeeltelijk) verliezen. Deze bijwerking is tijdelijk!

Vooraf uw haar kort laten knippen is niet nodig, maar ga tijdig naar een speciaalzaak voor een pruik, als u dat wil. Indien nodig kan u bij de start van de chemotherapie een voorschrift voor een pruik vragen bij uw arts. Bezorg dit aan van uw ziekenfonds.

Tijdens de chemotherapie kan er een soort donshaar verschijnen. U verwijdert dit donshaar best om uw haar mooi en snel terug te laten groeien. Na de laatste chemokuur groeit het haar snel terug. Na 3 tot 6 maanden hebt u weer een haardos van een paar centimeter. Soms kan de kleur of de structuur van uw haren wat veranderen.

Heel wat patiënten vinden het verliezen van hun haar psychologisch heel zwaar. De confrontatie met haar dat op uw kussen achterblijft of haren in uw haarborstel, is lastig, ook al bent u hierop voorbereid.

U heeft tijdens uw behandeling recht op zes keer een gezichtsmassage en zes keer een lichaamsmassage. Deze vinden plaats in het Wellnesslokaal K1 (4K1), Ingang 50 - Route 612, het Wellnesslokaal K12 (4K12E), Ingang 12 - Route 1325 of op uw kamer in het ziekenhuis. U kan een afspraak maken via het secretariaat van het Kankercentrum (tel. 09 332 55 25).

Maak gerust gebruik van dit aanbod. U hoeft hiervoor niet te betalen. Deze sessies zijn mogelijk door de steun van de VLK en de Stichting tegen Kanker.

In de brochure Goed verzorgd, beter gevoel van de Stichting tegen Kanker vindt u nog een pak nuttige adviezen i.v.m. deze bijwerking (www.kanker.be > Publicaties > Leven met kanker > “goed verzorgd, beter gevoel – gids met schoonheidstips”).

ADVIEZEN VÓÓR DE HAARUITVAL

- **Vraag na bij uw ziekenfonds en eventueel bij uw hospitalisatieverzekering op welke tussenkomst u recht heeft. Het ziekenfonds voorziet een tussenkomst voor mensen met tijdelijk haarverlies als gevolg van hun behandeling. Ook sommige hospitalisatieverzekeringen komen hierin tussen. Het is belangrijk dat u deze informatie hebt voor u een pruik koopt.**
- **U kan kiezen voor een pruik, een mutsje of sjaaltjes. Kies hetgeen waar u zich het best bij voelt.**
- **Laat u goed informeren over de soorten pruiken, hun prijs en het onderhoud. Er bestaan grote prijsverschillen.**
- **Als u vragen heeft over de prijzen en de tegemoetkomingen, stel ze dan gerust aan de medewerkers van de sociale dienst.**

- Ga voor de start van de chemotherapie naar een speciaalzaak voor de aankoop van een pruik. Zo kan u het best een pruik kiezen die bij u past.
- Net voor het uitvallen van het haar kan u wat lichte tintelingen voelen ter hoogte van uw hoofd.

LET OP

- Kam of borstel uw haar niet te veel en gebruik een zachte borstel of kam met ver uit elkaar staande tanden. Begin steeds onderaan te kammen en eindig bovenaan.
- Vermijd het gebruik van kleurshampoos, bleekproducten, permanenten, krulspelden, haarspray en elektrische haardrogers voor en tijdens de eerste cyclus.
- Gebruik niet te veel shampoo en was uw haar om de vier tot zeven dagen.

ADVIEZEN TIJDENS DE HAARUITVAL

- Spreek af met de kapster wanneer u zich het best kaal laat scheren. Vele patiënten doen dit van zodra het haar met plukken uitvalt.
- Leg een badhanddoek op uw hoofdkussen. Bij het opstaan kan u de handdoek dichtvouwen en alle haartjes in één keer verwijderen.

ADVIEZEN NA DE HAARUITVAL

- Na het uitvallen van uw haar is uw hoofdhuid gevoelig en droog. Verzorg uw hoofdhuid met een milde shampoo of douchegel.
- Gebruik een hydraterende crème om de hoofdhuid te beschermen.
- Draag bij koud weer uw pruik of thuis bijvoorbeeld een sjaaltje. Via het hoofd verliezen we heel wat lichaamswarmte.
- Wanneer uw haren terug groeien gebruikt u bij een eerste kleuring best een kleurshampoo met natuurlijke producten. Daarna mag u de gewone producten weer gebruiken.

LET OP

- **Vermijd zon tijdens de behandeling en gebruik een zonnecrème met een beschermingsfactor 50. Breng de zonnecrème aan 30 minuten voor u in de zon gaat aan en herhaal om de twee uur.**
-

Tintelingen in de vingertoppen en tenen (polyneuropathie)

Uw behandeling kan een negatieve invloed hebben op het zenuwstelsel. Deze bijwerking wordt ook polyneuropathie genoemd. De zenuwcellen van de vingertoppen en de tenen kunnen aangetast raken, wat prikkelingsklachten, een voos of veranderd gevoel kan geven. Vaak ondervinden mensen dit soort klachten pas na enkele chemotoedieningen. Deze bijwerking kan nog lange tijd aanwezig blijven na de chemotherapie en is soms van blijvende aard. U kan zelf weinig tegen deze bijwerking ondernemen. Het is vaak afwachten hoe de klachten evolueren. Indien u pijnklachten heeft kan u dit melden aan de arts, eventueel kan medicatie gestart worden.

Wat kan u opmerken?

- U heeft tintelingen en een “voos” gevoel ter hoogte van de vingertoppen en de tenen.
- U heeft minder kracht.
- U kan minder goed fijne bewegingen uitvoeren zoals knopen sluiten of een pen vasthouden.
- U heeft een drukkende pijn in de voetzool.
- U voelt pijn als u koude voorwerpen vasthoudt of in een koude omgeving komt.

Deze klachten treden zelden op na de eerste behandeling. Vaak ondervinden mensen dit soort klachten pas na enkele chemotoedieningen.

Het is van groot belang om deze klachten zo snel mogelijk te melden aan u arts of verpleegkundig consulent. Zij kunnen dan gepast reageren en om toename van de klachten zo goed mogelijk te proberen vermijden.

ADVIEZEN BIJ POLYNEUROPATHIE

- **Draag gemakkelijk, niet-knellend schoeisel. Soms geven schoenen te veel druk waardoor u meer pijn kan hebben. Soms kan het helpen om uw voeten in hoogstand te leggen.**
 - **Vraag hulp van anderen om knopen dicht te maken of andere fijne handelingen uit te voeren.**
-

- **Verzorg uw handen en voeten goed.**
- **Draag handschoenen om uw handen tegen koude te beschermen.**
- **Spreek over deze bijwerking. Andere mensen weten niet altijd wat u voelt. Als u hinder ondervindt van deze bijwerking, spreek er dan over met de mensen uit uw omgeving of met uw werkgever.**

LET OP

- **Vermijd extreme koude of warmte.**
- **Drink geen alcohol. Alcohol kan zenuw schade veroorzaken en de polyneuropathie als gevolg van de chemotherapie verergeren.**

Het is belangrijk om uw arts op de hoogte te brengen van deze bijwerking. Zowel de duur als de mate waarin de tintelingen voorkomen zijn van belang.

Hartproblemen

De behandeling die u krijgt kan een invloed hebben op uw hart. De spiercellen kunnen beschadigd raken waardoor de werking van de hartspier afneemt. Daardoor vermindert de pompkracht van uw hart of gaat het onregelmatig kloppen.

Voor de start van de behandeling voeren we een LVEF (linker ventrikel ejectiefractie) uit om deze bijwerking uit te sluiten of goed te kunnen opvolgen. Zelf kan u echter niets doen om deze bijwerkingen tegen te gaan.

Sommige vormen van chemotherapie kunnen ook spasmen van uw kransslagader veroorzaken waardoor het hart tijdelijk wat minder bevoloed wordt. Dit kan zorgen voor pijn op de borst.

Als u last hebt van hartkloppingen, pijn op de borst, onregelmatige of erg snelle hartslag of als u plots vocht ophoudt (dikke enkels of onderbenen), neem dan contact op met uw arts.

Verminderde nierfunctie

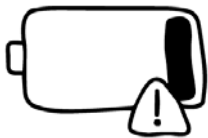
Uw behandeling kan een invloed hebben op de werking van uw nieren. Het blijft belangrijk om ook zelf voldoende te drinken. Drink minstens 1,5 tot 2 liter per dag. Kies o.a. voor water, bouillon, soep, thee en andere heldere dranken.

Voor iedere chemobeurt controleren we de werking van uw nieren via een bloedafname. De arts geeft u steeds uitleg over uw nierfunctie want van deze bijwerking voelt u normaal gezien zelf niet veel.

Drink voldoende: minimum 1,5 tot 2 liter per dag.

Vermoeidheid

Vermoeidheid is een vaak voorkomende bijwerking bij kankerbehandelingen. Niet alleen de behandeling, ook de ziekte zelf kan vermoeidheid veroorzaken. Vaak voelen mensen zich niet alleen lichamelijk vermoeid, maar ook op mentaal of sociaal vlak kan het u aan energie ontbreken. U kan zich ook moe voelen, zonder een (grote) inspanning te hebben gedaan. Vermoeidheid kan helaas ook een sterke impact hebben op uw dagelijkse of sociale activiteiten. Het is dan ook geen banale klacht.

Hoe kan ik omgaan met de vermoeidheid?

Streven naar een goed evenwicht tussen (licht) bewegen en rusten is belangrijk. Enkel als u zich echt ziek of uitgeput voelt, mag u zich niet forceren. Maar anders is het aangeraden in beweging te blijven. Dit hoeft niet altijd intensief te zijn: wandelen of fietsen bijvoorbeeld, de (klein)kinderen afhalen van school, boodschappen te voet doen, de auto wat verder parkeren en het laatste eindje wandelen, de trap nemen in plaats van de lift, ... Het helpt allemaal om uw uithouding en kracht op peil te houden tijdens de behandeling. Studies tonen aan dat wie blijft bewegen tijdens de behandeling minder last heeft van vermoeidheid tijdens en na het afronden van de behandeling.

Voor meer concrete tips verwijzen we naar de informatiebrochure van Kom op tegen kanker **“Vermoeidheid bij en na kanker”** en <https://www.allesoverkanker.be/vermoeidheid-bij-kanker>.

In het UZ Gent worden voor u en uw familie infosessies over ‘vermoeidheid en kanker’ georganiseerd. Vraag hierover meer informatie aan de verpleegkundige of aan het secretariaat van het Kankercentrum (tel. 09/ 332 55 25).

U kan ook mindfulness-sessies volgen. Die therapie heeft haar nut aangetoond bij de aanpak van vermoeidheid. Voor meer informatie kan u terecht bij Ingrid Jacobs, psychologe (ingrid.jacobs@uzgent.be of tel. 09/ 332 54 08).

U kan ook via onze sociale dienst informatie vragen over thuishulp. Thuishulpmedewerkers kunnen u tijdelijk ondersteunen bij huishoudelijke taken, boodschappen doen, enz. Uw arts of verpleegkundige kunnen u met de sociaal werker in contact brengen. Meer info vindt u ook op www.uzgent.be.

Ook na de behandeling is het niet altijd vanzelfsprekend om opnieuw fysiek actief te worden. Daarom biedt het UZ Gent het revalidatieprogramma EU'REKA aan. Als uw behandeling is afgerond, kan u deelnemen. Het is geen probleem als u nog een onderhoudsbehandeling of anti-hormonale behandeling krijgt. U heeft enkel de toestemming van uw behandelende arts nodig. Meer informatie vindt u in de brochure **“EU'REKA. Een revalidatieprogramma voor mensen na kanker”** of op www.uzgent.be/kankercentrum.

Als u last hebt van extreme vermoeidheid, neem dan gerust contact op met de verpleegkundig consulent of psycholoog. Zij zullen samen met u zoeken naar een goede manier om met de vermoeidheid om te gaan.

Verminderd gehoor/oorsuizen

U gehoor kan verminderen of u kan last krijgen van oorsuizen. U kan hier zelf niets tegen beginnen. Meld dit zeker aan de arts of verpleegkundige.

Oorsuizen kan op elk willekeurig moment tijdens de behandeling optreden. Deze bijwerking kan tijdelijk of definitief zijn. Er bestaat hiervoor geen specifieke behandeling.

TIPS BIJ VERMINDERD GEHOOR/OORSUIZEN

- **Vertel mensen dat u minder goed hoort: ze kunnen hier dan rekening mee houden.**
- **Probeer gesprekken te voeren met 1 persoon of in een beperkt gezelschap.**
- **Vermijd achtergrondgeluid tijdens een gesprek (bv. verkeer, radio, tv...)**
- **Hou oogcontact tijdens het gesprek.**

Seksualiteit en intimiteit

Voor veel mensen zijn intimiteit en seksualiteit belangrijk voor hun levenskwaliteit. De ziekte, de mogelijke bijwerkingen van de behandeling en het gebruik van bepaalde medicatie kunnen een invloed hebben op de zin om te vrijen of het intiem zijn. Wat er verandert, kan verschillen van persoon tot persoon. Het is goed mogelijk dat u uw seksleven nu minder belangrijk vindt door andere zorgen over de ziekte, behandeling, ... Voor anderen kan seksualiteit en intimiteit net heel veel betekenen in deze periode. Dit verschilt van persoon tot persoon. Het is belangrijk om eventuele veranderingen of problemen bespreekbaar te maken met uw partner of zorgverleners.

Uw ziekte of behandeling kunnen op verschillende manieren een impact hebben op uw seksualiteit en intimiteit. Fysieke problemen kunnen uw seksleven beïnvloeden. Door een verminderde algemene conditie of vermoeidheid kan u kortademig zijn tijdens het vrijen. Sommige patiënten ervaren ook een afname van intensiteit of bereiken moeilijk een orgasme. Sommige patiënten ervaren ook een afname van het libido. Vrouwen kunnen vroegtijdig in de menopauze komen. Dit merkt u aan het uitblijven van uw maandstonden en aan menopauzale klachten zoals warmteopwellingen en vaginale droogte. Mannen kunnen erectieproblemen krijgen of last hebben van pijnlijke zaadlozingen of droge orgasmes.

Ook psychologische problemen kunnen een impact hebben. Misschien moeten u en uw partner wennen aan de uiterlijke veranderingen door de behandeling zoals haarverlies, gewichtstoename of –verlies. Misschien voelt u zich minder aantrekkelijk en/of heeft u angst bij het vrijen door de katheter of andere verbanden.

Het is ook niet evident voor uw partner: soms heeft die ook schrik om intiem te zijn. Alles is precies anders en moeilijker nu heel het leven beïnvloed wordt door de ziekte en behandeling. Daarom is het belangrijk om te praten met uw partner. Intimiteit blijft belangrijk, ook al gebeurt het nu minder frequent of op een andere manier. Het is belangrijk elkaar ook daarin te vinden.

We raden u aan om tot 7 dagen na de toediening van de chemoprodukten bij het vrijen een condoom te gebruiken. Restanten van de medicatie zitten ook in de slijmvliesen en uw partner komt hier best niet mee in contact.

ADVIEZEN

- **Probeer met uw partner te blijven praten over intimiteit en seksualiteit. U kan aangeven welke handelingen u wel of niet kunt of wilt.**
- **Een centrale katheter of verbanden zijn meestal geen belemmering om te knuffelen of vrijen.**

- **Bij een te laag aantal bloedplaatjes en bij drogere slijmvliezen raden wij steeds het gebruik van glijmiddel aan.**
 - **Bespreek orgasme- en erectieproblemen met uw behandelende arts of verpleegkundige. Zij kunnen u helpen of eventueel doorverwijzen.**
 - **Medicatie kan ook een invloed hebben op het beleven van seksualiteit. Bespreek dit met uw apotheker of behandelend arts.**
-

Problemen met seksualiteit, zowel op lichamelijk als op emotioneel vlak, kan u bespreken met de arts, verpleegkundige of psycholoog. Als u dit wil, kan u ook terecht bij de seksuoloog van het ziekenhuis (tel. 09/332.60.23). U kan ook steeds met uw vragen terecht kanker_en_seksualiteit@uzgent.be. Meer info vindt u op www.uzgent.be/kankercentrum.

Vruchtbaarheidsproblemen

De ziekte, de eventuele bijwerkingen van de behandeling en het gebruik van bepaalde medicatie kunnen een verminderde of blijvende onvruchtbaarheid veroorzaken. Chemotherapie is bedoeld om kankercellen te vernietigen. Maar ook gezonde cellen kunnen vernietigd raken, ook de eicellen en zaadcellen. De uiteindelijke schade is afhankelijk van de dosis en het type chemotherapie dat u krijgt. Als u een kinderswens hebt, is het belangrijk om hier zeker voor de start van uw behandeling met uw arts over te spreken.

ADVIEZEN

- **Overleg met uw arts welke consequenties de behandeling heeft voor uw vruchtbaarheid.**
 - **Bespreek het gebruik van gepaste anticonceptie met uw arts.**
 - **Een zwangerschap tijdens de behandeling wordt afgeraden aangezien die schadelijk kan zijn voor de baby. Zolang er geen eenduidige uitspraak is over (on)vruchtbaarheid, moet u er rekening mee houden dat u nog vruchtbaar kunt zijn tijdens en na uw behandeling. Daarom is het raadzaam de gepaste voorbehoedsmiddelen te gebruiken.**
 - **Het is belangrijk om problemen te bespreken met een arts of verpleegkundige.**
-

Meer uitgebreide informatie over (on)vruchtbaarheid bij kanker kan u terugvinden in de informatiebrochure vruchtbaarheid bij patiënten met kanker op www.uzgent.be/kankercentrum.

Concentratie- en geheugenstoornissen

“Er is iets mis met mijn geheugen” of “ik kan mij niet meer concentreren” zijn opmerkingen die vaker gemaakt wordt tijdens, en vooral na behandeling voor kanker.

Deze cognitieve problemen komen tot uiting als:

- Vergeetachtig zijn
- Zich moeilijk kunnen concentreren, momenten van afwezigheid
- Moeilijker kunnen plannen

WAAR KUNT U ZELF OP LETTEN?

- **U kan gebruik maken van hulpmiddelen zoals een agenda en dagplanner. Aandacht hebben voor orde en structuur kan heel wat ergernis en frustratie vermijden.**
- **Geef uw lichaam tijd om geleidelijk te herstellen. Neem niet te veel hooi op uw vork en doseer dus uw planning en uw taken.**
- **Relaxatieoefeningen, yoga of mindfulness kunnen hulp bieden. Ook wandelen in de natuur wordt als helend ervaren.**
- **Ook slaap- en vermoeidheidsklachten komen vaak voor tijdens en na de behandeling. Deze hebben uiteraard ook een invloed op de mate waarin aandacht voor activiteiten kan opgebracht worden.**

!

- Deze cognitieve klachten zijn bij de meeste mensen tijdelijk, ook al blijven ze langer aanwezig na behandeling.
- Indien uw klachten blijven wanneer u algemeen wel herstelt, neem dan contact op met uw verpleegkundig consulent, arts of psycholoog. Er kan dan nog nauwkeurig gekeken worden naar wat er aan de hand kan zijn, herstel na kanker is namelijk een complex proces waar veel invloeden een rol kunnen spelen.

04 BIJWERKINGEN DOOR HET GEBRUIK VAN CORTICOÏDEN

Tijdens uw behandeling krijgt u corticoïden voorgeschreven. Dit is een belangrijk deel van uw behandeling. Neem deze medicatie dus zeker correct in, ook al hebt u last van onderstaande bijwerkingen. Tenzij uw arts het anders voorschrijft, is het aangewezen de medicatie 's morgens vroeg in te nemen. Corticoïden beginnen enkele uren na inname van een eerste tablet te werken. De medicatie bereikt zijn piek na enkele uren tot dagen en heeft een lange werkingsduur.

Het gebruik van corticoïden kan enkele bijwerkingen met zich meebrengen. Deze nevenwerkingen zijn meestal afhankelijk van de dosis en de duur van de behandeling. Ze verschillen van persoon tot persoon, zijn tijdelijk en verdwijnen weer bij afbouw of stopzetting van de medicatie. Naarmate de behandeling langer duurt en de dosis hoger is, komen er vaker bijwerkingen voor. Een aantal bijwerkingen treedt trouwens alleen op bij een langdurige behandeling.

Mogelijke bijwerkingen van corticoïden

- Maaglast, gevoel van zware maag
- Moeilijker kunnen inslapen, een opgejaagd gevoel
- Een veranderd humeur
- Ontregelde suikerspiegel
- Smaakveranderingen (slechte, bittere smaak)
- Verhoogde bloeddruk
- Een toename van de eetlust en het gewicht
- Vochttopstapeling ter hoogte van de benen en het aangezicht.
- Roodheid in het gelaat
- Warmteopwellingen en opvliegers
- Uw botten kunnen brozer worden en er kan osteoporose ontstaan
- De huid kan dunner en fragieler worden en de kans op blauwe plekken en wondjes verhoogt.

U mag **nooit plots stoppen met de inname van corticoïden**: doe dit steeds in samenspraak met uw behandelend arts en aan de hand van een afbouwschema. Op die manier worden mogelijke ontwenningreacties van het lichaam vermeden.

Eventueel kan uw arts beslissen om u bepaalde geneesmiddelen zoals calcium, vitamine D, medicatie ter bescherming van de maag... voor te schrijven of extra controles van bloeddruk of suiker adviseren om bovenstaande bijwerkingen te verminderen of vroegtijdig op te sporen. Vraag hiernaar bij de start van de behandeling met corticoïden.

Ervaart u bovenstaande bijwerkingen, bespreek dit dan met de arts of de verpleegkundige.

05 ENKELE INTERESSANTE WEBSITES

- www.uzgent.be/kankercentrum
- www.kanker.be
- www.kanker.nl
- www.allesoverkanker.be

06 WANNEER MOET IK CONTACT OPNEMEN MET HET ZIEKENHUIS?

- Als u koorts heeft, vanaf 38°C of als u andere tekenen van een infectie waarneemt.
- Als u koorts heeft die gepaard gaat met mondklachten zoals pijn of bloedingen in uw mond.
- Als u niet of onvoldoende kan eten en/of drinken.
- Als u meer dan drie dagen braakt of als u meer dan 3x per dag braakt.
- Als u een pijnlijke en gezwollen maag heeft.
- Als u tekenen van uitdroging vertoont (dorstgevoel, droge huid, weinig plassen).
- Als u op korte tijd veel vermagert.
- Als u last heeft van een opgezette buik.
- Als u pijn of bloedingen in uw mond heeft.
- Als u aanhoudende diarree heeft.
- Als u pijn op de borst ervaart.